

MARIA BOZAN

A merge undeva înseamnă a părăsi locurile familiare, a ne desprinde de fișcul geocentric și etnocentric al certitudinilor noastre punându-le la îndoială caracterul absolut și, depășind o anume logică „naturală”, a ne deschide spre ceea ce e legitim și valid în alte sisteme. Întrucit norma se vrea firescă, iar cadrele de referință ale grupului, comportamentele sale tind să se transforme în ordine a lucrurilor, călătoriile, fie că străbat spațiul, curgerea timpului sau, pur și simplu, memoria fiecărui dintre noi, vin să satisfacă îndreptățita curiozitate a omului, potențând atât conștiința diferenței semnificative cât și aspirația concentrării spre miezurile imperios necesare cunoașterii.

Bucuria perceperei diversului și trăirea sentimentului exotic — care nu e altceva decât senzația de diferit — nu se realizează doar prin importul ocazional sau prin simpla reproducere de forme izolate. Această cerință fundamentală necesită mai mult decât o întâlnire oarecare cu ceva „din afară”, iar expoziția deschisă în 1992 la Muzeul Civilizației Populare „ASTRA” din Sibiu, intitulată „Din creația artizanală a popoarelor lumii”, oferă tocmai un asemenea spațiu mental și fizic ce reflectă altceva decât universul obișnuit nouă, determinând raportarea la ceilalți și, prin ei, la noi înșine.

Expoziția, vernisată în luna septembrie 1992 și reprezentând inaugurarea primului muzeu din România destinat etnografiei culturilor non-europene, va fi completată, în scurt timp, prin deschi-

derea unei a doua unități expoziționale dedicate culturii și artei popoarelor lumii. Se valorifică, în felul acesta, un patriomoniu format din primele colecții de etnografie „exotică” întemeiate de naturaliștii săși, membri ai „Asociației Transilvane pentru Științe Naturale”, călători în țări ale Orientului și Africii în secolul trecut, completate cu valori achiziționate mai recent, la care s-a adăugat, în 1990, o parte a obiectelor reprezentative de artizanat non-european aparținând colecției ex-prezidențiale. Expoziția, deschisă la parterul clădirii muzeului, organizată și cu sprijinul Ambasadei Chinei la București, care a pus la dispoziție unele exponate, produce, ca tehnologie a informației, o imagine a realității care ii este proprie, cu un conținut elaborat cu claritate și exprimat, firește, prin calitatea sa de ansamblu de percepere preponderent vizuală.

Pornind de la formularea lapidară a lui Henri Wald că „*în vreme ce cultura este conceptul care se referă la raporturile dintre om și natură, civilizația este conceptul ce se referă la raporturile dintre om și om*”¹, organizatorii privesc cele două expoziții ca alcătuind, în fapt, o unică expunere. În dubla raportare dintre om și mediul natural, pe de o parte, și dintre el și spațiul cultural, net socializat, pe care l-a creat de-a lungul timpului prin acțiunile sale civilizatoare, pe de altă parte, expoziția „Din creația artizanală a popoarelor lumii” privilegiază cel de-al doilea termen.

Pe câtă vreme în cadrul primei relații sunt înglobate obiecte de artă populară,

Imagine din expoziția „Din creația artizanală a popoarelor lumii”

în accepțiunea pe care o dă Tudor Vianu, artei populare, de „*forma cea mai perfectă a muncii omenești*”, a căror funcție utilitară rămâne primordială, esteticul fiind subsumat acesteia, de fapt implicat în acesta, expoziția deschisă în muzeul sibian este axată pe exponate de artizanat, plasabile în interiorul celui de-al doilea raport și accentuând, în cadrul trinomului calitate tehnică, funcțională și estetică, funcția decorativă. Conform sublinierii făcute de Tancred Bănățeanu, „*multe din creațiile artizanale iresc precum pănitor în sfere creațiilor pe care le-am putea denumi chiar cu funcție predominantă estetică, elemente cu o funcționalitate pur decorativă. În felul acesta și mesajul, mijlocul de comunicare primește o arie mai restrinsă, în timp ce accesibilitatea, aria socio-culturală și etnică de manifestare se largeste mult.*”².

Expoziția, valorificând un număr de 160 de exponate (obiecte și fotografii), este în primul rând o expoziție de colecție care, în dubla diferențiere (creatoare de exotic), spațială și temporală, implicată de prezența obiectelor „de peste mări”, suprimă coordonata diacronică — fiind vorba de obiecte contemporane — și creează, în felul acesta, punți noi pentru o mai rapidă apropiere între vizitatori și lumile îndepărtate. Faptul că sunt etalate, în primul rând, creații artizanale, deci contemporane, constituie o posibilitate de cunoaștere mai accesibilă,

chiar dacă numai parțială, a acestei importante laturi a artei populare aparținând diferitelor popoare ale lumii, creându-se premise de sesizare mai pregnantă a asemănărilor și diferențelor.

Criteriul utilizat pentru expunerea obiectelor este în primul rând unul categorial — materia primă de prelucrat și tehniciile de prelucrare — căci, funcțional comparabile și totodată diferențiate, mai cu seamă în privința formelor și a decorației, rezultat al transformării unor materii prime identice sau asemănătoare (fibre textile, lemn, metal, lut etc.), obiectele pun în evidență, prin multiple diferențieri, unitatea proceselor de gândire și practică umană.

Pornind de la patrimoniul de expus, precum și de la condițiile spațiale și tehnice disponibile, informația este amenajată în scopul obținerii unui efect perluckenionar unic, constând în crearea unui raport de cooperare în care intenția organizatorului să fie percepță de vizitator cît mai aproape de realitatea gindită.

ACTIONÂND conform regulilor de utilitar specific expoziționale, obiectele prezентate introduc o comunicare de tip sensorial, creând acel raport de participare în care evocarea și gindirea asociativă înlocuiesc articularea logică de tip discursiv. Autenticitatea lor rămâne una din trăsăturile fundamentale ale demersului expozițional și, totodată, ca-

Vase din porțelan

litatea specifică a acestuia, căci, spre deosebire de prezentarea literară împlinând corolarul imaginativ, de artă cinematografică existând prin imagine și mișcare, sau de raționamentul vădit în analiza teoretică a conceptelor, expozițial muzeal „și asumă în cele trei dimensiuni ale sale, în imobilitatea sa, în

Garuda – pasărea națională a Indoneziei

starea sa materială, chiar și în degradarea sa, un rol de emițător pe care se branșează vizitatorii”³. Modalitatea de etalare a obiectelor în expoziția sibiană, cu caracter de prezentare a colecțiilor și având la bază, aşa cum aminteam mai înainte, criteriul categorial, implică o preponderență „muzealizare” a obiectului – care e scos din contextul lui funcțional firesc – întotdeauna într-un cadru grafic și de lumină ce îi evidențiază în mod optim frumusețea și decorativitatea. Păstrând caracteristicile de bază ale expoziției de tip etnologic, prin ilustrație – fotografii și grafică – și prin textele însoțitoare, punctul de vedere pivoteză spre o perspectivă antropologică realizându-se grade de referință diferite, pentru același obiect, pe de o parte prin accesul la încadrarea vizuală imediată, pe de altă parte prin raportarea asociativă la conținutul ideatic, de concentrare deplină, al textului însoțitor.

Există câteva direcții principale definite în cadrul acestei expoziții: conceptul de artizanat – și, astfel, odată cu deschiderea celui de-al doilea spațiu expozițional, implicit și raportul său cu arta populară –, acceptă acordată acestui concept în diferitele zone ale lumii, nuanțe noi pentru sentimentul de „exotic”, mai buna cunoaștere a identității proprii prin cunoașterea celorlalți. Exponatele pun în evidență câteva coordinate fundamentale pentru înțelegerea producției artizanale în înțelesul ei de stadiu evolutiv, specializat, al producției de masă a artei populare. Producția artizanală, spre deosebire de arta populară unde fiecare individ creează obiecte necesare modului său de existență, cu mijloacele sale proprii, presupune specializare meșteșugărească și producții în serii mai mari sau mai mici, ieșind din limitele categoriale ale artei populare și interferând cu aşa-numitele „arte minore” (orfevrărie, marochinărie, armurărie etc.), funcția preponderent estetică afirmându-se prin decorativitate. Conceptul de artizanat și raportul său cu arta populară diferă mult în lume, în funcție de rolul pe care îl are arta populară, precum și de stadiul de dezvoltare al zonei respective. În India, de exemplu, arta popu-

Creații artizanale africane

lară a devenit sinonimă cu artizanatul („handicrafts”), în Japonia aceasta s-a dezvoltat pe baza unei puternice influențe feudale, pe cătă vreme în țările Africii negre artizanatul apare mai mult ca o replică a străvechii arte africane. Creațiile artizanale expuse în muzeul sibian, provenite din Asia, Africa și America, evidențiază identități specifice. Sunt puncte de sprijin ușor asimilabile de către publicul vizitator căci, dacă în Europa occidentală, spre exemplificare, arta populară de masă, fiind complet dispărută, conceptul a fost înlăruit—în accepția specialiștilor — aproape în totalitate cu cel al meșteșugului, deci al artizanatului, în țara noastră diferența este suficient de clară pentru ca publicul vizitator să disponă de o bază clară de departajare, și, ca atare, de înțelegere a acestei diferențe⁴.

Circuitul expozițional sugerează dimensiunea universală a spațiului de cuprindere pentru obiectele expuse, accentul fiind pus pe zona extra-europeană. Nu lipsește nici evidențierea spațiului de obținere a obiectelor artizanale sau funcționarea acestora prin fotografii, reprezentând târguri și piețe din diferite zone ale lumii, ori ateliere meșteșugărești și interioare tradiționale, care însoră

țesc exponatele — obiecte de mobilier, ustensile, costume tradiționale și obiecte de podoabă. Că sunt obiecte de folosință imediată sau obiecte decorative — piesele (din metal, porțelan, lemn, fildes, fibre textile, lac etc.) invită, dincolo de confruntările terminologice și raportările analitice, la un spectacol al virtuosității tehnice, dar, mai ales, al bucuriei de a crea. Si cum creația nu înseamnă neapărat perfecțiune, ci în primul rînd fervoarea timpului fericit al genezei, cum există călătorii și călătorii, expoziția sibiană invită la străbaterea unui asemenea parcurs mental în care fundamentală rămâne posibilitatea întâlnirii cu creațiile oamenilor care și-au trecut clipele în aceste obiecte și pe care timpul care se scurge nu-i macină și nu-i pierde, ci îi împlinește.

NOTE

¹ Wald Henri, *Limba și valoare*, Ed. Enciclopedică, București, 1973, p. 137—138

² Bănățeanu Tancred, *Prolegomene la o teorie a esteticii artei populare*, Ed. „Minerva”, București, 1985, p. 53—54

³ Berger René, *Muatația semnelor*, Ed. Meridiane, București, 1978, p. 165

⁴ Bănățeanu Tancred, *Op. cit.* p. 51—63